

JOAN BASSEGODA

EL VII CENTENARI DE LA SEU GÒTICA DE BARCELONA

EL BISBE BERNAT PELEGRÍ

El bisbe Fra Bernat Pelegrí (1290-1300) era franciscà i nascut a Barcelona. Succeí a Arnau de Gurb (1252-1284).¹ La seva designació va promoure llargues controvèrsies fins que, elegit papa Nicolau IV (Geroni d'Ascoli, 1288-1292), també franciscà, que havia estat hostatjat a Barcelona pel rei d'Aragó i que era amic de Fra Bernat, expedí, el 4 de juny de 1288, la Butlla de nomenament del nou bisbe, per bé que no prengué possessió fins el mes d'agost de 1290.²

El 1291 és funda a la seu de Barcelona l'anomenada capella forana del Degà, que el 1299 es dedicà a Sant Blai i Santa Caterina on, més endavant, s'instal·là un altar dedicat a Sant Francesc.³ Aquesta capella va ser enderrocada el segle XV en fer-se l'ampliació de la catedral pel bisbe Sopera.

1. J. BASSEGODA, *Els treballs i les bores a la catedral de Barcelona*, Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona, 1995, p. 196.

2. P. J. BASSEGODA MUSTÉ, *Huerto y viñedo de Barcelona*, Escuela Superior de Arquitectura, Barcelona, 1971, p. 35.

3. Arxiu Capitular de Barcelona, *Dotarium Im*, fol. 253.

Sis anys més tard, el juliol de 1297, es va fer la consagració de l'església del convent franciscà de Fra Menors, cerimònia que oficià Sant Lluís X d'Anjou. Fra Bernat Pelegrí hi consagrà l'altar dedicat a Sant Francesc.

Fra Bernat Pelegrí va morir el 8 de les calendes de 1300 i va ser enterrat a la capella de Sant Francesc, per bé que no es pot precisar si va ser a la catedral o a Fra Menors, tal com diu la Crònica del monestir de Ripoll, citada per Tarafa, Villanueva i Sebastià Puig.

El convent de Fra Menors va ser demolit el 1837 i com que la capella de Sant Blai a la catedral desaparegué el segle XV no es pot saber que succeí amb la tomba del bisbe Pelegrí.

INICI DE L'OBRA GÒTICA DE LA SEU

En temps del pontificat de Fra Bernat Pelegrí s'inicià l'obra de la seu gòtica. En dues inscripcions llatines en sengles làpides de pedra encastades a banda i banda del portal de Sant Iu⁴ es pot llegir el text:

+IN NOIE DINI NRI JESU IHU XPI AD HONORE SCE TRINI-
TATIS PATS ET FILII ET SPS SCI AC BETE VIRGINIS MARIE ET
SCE CRUCIS SCE QUE EULALIE VIRGINIS MARTIRIS SPI AC
CIVIS BARCHN CUIUS SCM CORPUS IN ISTA REQUIESCIT SEDE
OPUS ISTIUS ECCE FUIT INCEPTU KLS MADII ANO DNI M CC
XC VIII REGNATE ILLUSTRISIMO DNO IACOBO REGE ARAGO-
NI J VALN SARDINIE CORSCICE ÇONDTE QUE BARCH +

Les làpides, de forma gairebé quadrada, estan evoltades d'una motllura senzilla de mitja canya i una mena de *pas par tout* de fulllaca en baix relleu. A la de l'esquerra, als quatre angles, hi ha esculpida la creu grega patada de la catedral i, a la de la dreta, al principi de la primera línia i final de la darrera, hi la creu i, al final de la primera i inici de la darrera, l'escut d'Aragó amb només dos pals.

4. A.A. PI I ARIMÓN, *Barcelona antigua y moderna*, vol. 1, Barcelona, 1854, p. 441. Reprodueix el text i menciona els errors i omissions d'altres autors com Madoz, Bofarull, Campillo, Aymerich, Ponsich, Capmany i Diago. En el text de Pi i Arimón es desenrotllen les contraccions llatines de l'original.

L'estil del relleus és de la segona meitat del segle XIV i per tant no corresponen al moment de l'inici del treball, quan encara no hi havia mur on fixar les inscripcions.

INSCRIPCIONS A SANTA MARIA DE LA MAR

Són del mateix estil de les que flanquejen la porta lateral de Santa Maria de la Mar, al carrer de Santa Maria, les quals presenten, ultra un Agnus Dei, els escuts d'Aragó amb quatre pals i els de la ciutat de Barcelona amb la creu senzilla als quaters primer i quart i, als segons i tercers, les armes d'Aragó amb només tres pals, el mateix que es pot veure a la cinquena clau de volta de la nau major documentada el 1383.⁵

EL RITUAL DE LA PRIMERA PEDRA

Mossèn Sebastià Puig i Puig, en el seu *Episcopologio de la Sede Barcinonense*,⁶ cita el volum cinquè del llibre de Cerimonial del Consell de Cent, p. 37, on es diu que el rei Jaume II, poc abans d'anar a Sicília, en qualitat de gonfaloner del Papa, i el bisbe Pelegrí, col·locaren la primera pedra i que el bisbe amb el seu bàcul senyalà el perímetre del nou temple, malgrat que en cap dels Llibres de Cerimonial conservats a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona ni tampoc en l'estudi de Duran i Sanpere i mossèn Sanabre es pot localitzar la cita de referència.

Aquest detall no es dedueix de les làpides; única referència existent en la catedral i en el seu arxiu, però és conegut el ritual de senyalament del perímetre d'un temple nou, com és el cas de Santa Maria de la Mar, car en el llibre de Cerimonial de l'obra de Santa Maria de

5. J. BASSEGODA, «Els gremis i l'obra de Sta. Maria de la Mar», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi*, XII, Barcelona, 1998, p. 191-197.

6. Sebastián PUIG i PUIG, *Episcopologio de la sede barcinonense*, Ed. Balmes, Barcelona, 1929, p. 26.

1341, fol. 46,⁷ s'explica que l'Ardiaca Bernat Llull, en nom del bisbe aspergí la primera pedra i també tot el perímetre de la nova església.

Un cas similar es donà en el ritual de senyalament de l'església del monestir de Pedralbes, quan els reis Jaume II i Elisenda de Montcada estigueren presents en la col·locació de la primera pedra, al cap de l'església, i poc després Fra Ramon Bancal, provincial dels franciscans, determinà el lloc exacte on s'havia de bastir l'església i encarregà al canonge Ferrer Peyron i a Domènec Granyena, tesorero reial, que fixessin les fites de l'edificació.⁸

Un cas especial d'interpretació gràfica d'aquest ritual es pot veure en el políptic exhibit al Museu de Capodimonte a Nàpols, obra del pintor Masolino di Panicale (1383-1447), que representa al papa Sant Liberi (352-363) en el moment de senyalar el perfil de la primera basílica de Santa Maria Maggiore, l'any 352, amb una aixada que li permet de traçar el solc perimetral del monument en torn de la miraculosa neu caiguda en ple estiu amb la forma de la planta de l'església.⁹

RECURSOS PER A LES OBRES

El bisbe Bernat Pelegrí, el 7 de maig de 1298, una setmana després de l'inici de la nova fàbrica, decidí aplicar a les obres de la seu, durant deu anys, totes les rendes dels beneficis vacants a tota la diòcesi. Segons Bofarull la nova església es bastí en l'estil «tudesco, llamado vulgarmente gótico».¹⁰

Succeí al bisbe Bernat Pelegrí el mallorquí Ponç de Gualbes (1303-1334), consagrat el 5 de setembre de 1303, que prestà obediència a l'arquebisbe metropolità de Tarragona el 12 d'abril del mateix. El nou bisbe concedí indulgències als que contribuïssin a les obres de la seu i atorgà a dites obres les rendes del beneficis vacants el 1306.

7. A. ESCUDERO, «El monestir de Santa Maria de Pedralbes», *Terra Nostra*, 12, Edicions de Nou Art Thor, Barcelona, 1988, p. 6.

8. ESCUDERO, «El monestir de Sta. Maria de Pedralbes», citat, p. 6.

9. Giuseppe BOVINI, *Roma. Basilica di Santa Maria Maggiore*, Tesori d'Arte Cristiana, vol. 1, Off. Grafiche Il Resto del Carlino, Bologna, 1966, p. 29-56.

10. Antonio BOFARULL, *Guía Cicerone de Barcelona*, Imp. Fomento, Barcelona, 1847.

Malgrat totes aquestes previsions no sembla que les obres anessin a massa bon ritme, especialment per causa de l'anomenada guerra dels lluïsmes.

LA GUERRA DELS LLUÏSMES

El pagament d'un tant per cent sobre les vendes de propietats al rei no era obeït pel bisbe, canonges i preveres i donà lloc a una llarga discussió. El rei Pere III el Gran havia establert un Estatut, el *Recognoverum Proceres*, l'any 1284, en el qual reduïa un xic l'import dels pagaments, però els eclesiàstics incompliren igualment la disposició reial. En els subsegüents regnats d'Alfons III el Franc o Liberal (1285-1291) i Jaume II el Just (1291-1327), seguí la resistència a l'aplicació del reial decret fins l'anomenada Sentència Arbitral del bisbe de València el 1310.

El bisbe Ponç de Gualbes havia atorgat el 1306 a les obres de la catedral les rendes del primer any dels beneficis vacants, però malgrat això les obres de la seu, per causa de la guerra dels lluïsmes (1248-1310), de la mort del bisbe Pelegrí el 1300, els tres anys de seu vacant fins la presa de possessió de Ponç de Gualbes i les guerres de Nàpols, Sicília, Còrsega i Sardenya, s'alentiren fins el 1317, en què va ser contractat l'arquitecte mallorquí Jaume Fabra, autor de l'edifici del convent de Sant Domènec a Ciutat de Mallorca.

El rei Jaume II va ser investit a Roma pel Papa com a sobirà de Còrsega i Sardenya i rebé els títols de gonfaloner, almirall i capità general de la Santa Església Romana, el 20 de gener de 1296; i durant el mes d'agost de 1298 atacà la ciutat de Nàpols aliat amb Carles de França contra el seu propi germà Frederic. És evident que les despeses de la guerra degueren repercutir en la marxa dels treballs a la catedral.

D'ençà de 1317 la catedral va créixer a bon ritme, llevat d'una curta interrupció el 1329, que més avall es comenta, i no s'interromperen les obres fins el 1438, després de la mort del bisbe Francesc Climent Sopera. El darrer període de construcció fins a l'acabament de l'edifici es va establir entre 1887 i 1913.

LA CATEDRAL ROMÀNICA DE BARCELONA

Els llibres d'obra de la catedral expliquen amb tota claredat que la seu romànica es va anar enderrocant a mesura que es bastia la gòtica.

Pau Piferrer va escriure el 1839¹¹ que la catedral romànica ocupava l'espai del cor de la gòtica. No especificava però el sentit de l'eix de l'església i des de molt antic es cregué que l'absis recolzava en la muralla de l'actual pla de la seu. Carreras Candi, Gaietà Soler i Duran i Sanpere mantingueren aquesta opinió, ensems que August Font, el qual, el 1895, excavà els fonaments dels dos grans pilars més enllà del reracor i trobà la base de la porta romànica, i suposà també que l'absis estava en lloc oposat a l'actual.

El 1967 es feren noves excavacions per part del Museu d'Història de la Ciutat i es tornà a localitzar la base de la porta romànica. Aleshores es pogueren constatar alguns fets que modifiquen les opinions d'investigadors més antics.

En primer lloc la base de la seu romànica presenta doble esgraonat, el que vol dir que la catedral tant podia esguardar a una part o a l'altra del seu eix longitudinal.

Més endavant, en fer el plànol precís d'aquests esgraonats, es pogué comprobar que no coincidia amb el de la porta del claustre que August Font suposava desmuntada i traslladada des del seu emplaçament inicial a l'actual en un extrem del creuer.

ELS TREBALLS DE MARTÍ VERGÉS

El 1978 Martí Vergés i Teresa Vinyoles redactaren un acurat i seriós estudi sobre la situació de la catedral romànica amb l'absis i la cripta en la mateixa posició que la seu gòtica.

A semblança de les catedrals de Santiago de Compostel·la i d'Elna, edificis romànics subsistents que estigueren a punt de ser enderro-

11. P. PIFERRER, *Recuerdos y Bellezas de España*, tomo I, 1ª parte, J. Verdaguier, Barcelona, 1839 (ed. facsímil 1939), p. 54.

cats per a la construcció d'una nova església gòtica al damunt, a Barcelona calia suposar que els pilars de la girola gòtica s'aixecaren en torn de l'absis romànic i que la cripta canvià la seva estructura, segurament de quatre pilars i voltes d'aresta, com a Cardona o Olius, per la gòtica actual de dotze nervis i una gran clau de volta central. El fet de què el sepulcre de Santa Eulàlia fos traslladat dues vegades ve a demostrar que calia fer la nova cripta, prèvia demolició de la vella.¹²

Pel que fa a la porta del claustre sembla ser, segons les investigacions de Josep Bracons,¹³ que va ser fruit d'una compra a uns mercaders sards, el 1327, de peces arquitectòniques i escultòriques italianes que foren situades a diferents llocs de la catedral.

Font havia suposat que la porta, en el seu emplaçament original, era d'arc de mig punt amb un mainell central i que, per tal d'encabir-la a la nova ubicació, es va transformar l'arc de mig punt en arc de punta d'ametlla, el que obligà a retocar algunes dovelles reduint-les de tamany donant-les-hi forma de falques. Aquesta reducció de l'amplada de l'arc de la porta és evident perquè ara es pot veure com la ziga-zaga de les arquivoltes resta interrompuda en les dovelles més petites. Tal fet no demostra pas que l'arc hagués estat de mig punt i solament evidència que les arquivoltes foren ajustades per tal que poguessin cabre en el forat del mur del claustre.¹⁴

Marú Vergés apunta una enginyosa interpretació de la planta de la catedral romànica. Observà que, en fer servir de model la planta de l'església de la col·legiata de Sant Vicenç de Cardona i, reduint el seu tamany lleugerament, és perfectament possible encabir-la en la planta de la catedral gòtica. Com que de la catedral romànica solament s'ha excavat la porta no es pot tenir la certesa absoluta de la forma de la planta.

La hipòtesi de treball de Marú Vergés estableix que la catedral romànica de Barcelona tenia tres naus, creuer, tres absis semicirculars i una cripta. Que la catedral gòtica es va fer bastint la girola i

12. *Lombard*, vol. VII (1983-1985), Institut d'Estudis Catalans, 1987. *Enciclopèdia Catalana*, vol. XX, Barcelona, 1992.

13. BASSEGONA, *op. cit.*, p. 71.

14. J. BASSEGODA, «Notes en ocasió del VII centenari de la primera pedra de la catedral gòtica de Barcelona», *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, XII, 1998, p. 289-294.

l'absis abraçant els tres absis de la seu romànica. El nou absis i la girola s'entreguen contra els murs de la sagristia i de la capella de les Ànimes, obres tardoromàniques del bisbe Arnau de Gurb a les darreries del segle XIII.¹⁵ A continuació hi ha el transepte gòtic que es trobaria un tram més avall que el de la catedral romànica i tot seguit tres trams més de les tres naus romàniques i el pòrtic davant del portal major, tot envoltat per les tres naus de la catedral gòtica, que presenten a la nau major les claus de volta de la Crucifixió al presbiteri de Santa Eulàlia, damunt del que podria haver estat el transepte romànic, de la Mare de Déu de la Misericòrdia, sobre el transepte gòtic de l'Anunciació, del bisbe Planella, la Majestas Domini i el cimbori, aquest més enllà de la porta romànica a la part de l'obra manada fer pel bisbe Sopera.

La hipòtesi de Martí Vergés troba un paral·lel en la catedral gòtica de Pamplona, que va ser excavada entre 1990 i 1994 i es trobaren els fonaments de la romànica. Una gran catedral de 70 metres de llargada amb un creuer de 50 metres, tres absis i tres naus amb amplades molt similars a les de la catedral gòtica construïda just al damunt.¹⁶ Tot amb tot, mentre no es facin excavacions arqueològiques al subsòl de la catedral de Barcelona, no serà possible comprovar o desestimar la hipòtesi de la catedral de tres naus amb el campanar situat en l'actual porta del claustre.

UNA CATEDRAL DE NAU ÚNICA

A tall d'hipòtesi de treball, sense cap mena d'intenció de polèmica, car sense evidències tot queda dintre del camp especulatiu, es pot formular una proposta diferent.

Aquesta nova hipòtesi imagina una catedral romànica amb una capçalera de tres absis semicirculars oberts al transepte i quatre trams de nau única en lloc de les tres naus de la hipòtesi antecedent. Una

15. J. BASSEGODA, «Les obres del bisbe Arnau de Gurb», *Miscel·lània Joan Ainaud de Lasarte*, vol. I, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

16. E. AGUIRRE ESTELLA, *Arquitectura, época prerrománica y románica. La catedral de Pamplona*, Caja de Ahorros de Navarra, Pamplona, 1994, p. 136-140 texto; p. 113 plantas.

raó per mantenir aquest criteri és la dificultat de construir els pilars gòtics entre les naus central i laterals tenint en compte l'existència dels gruixuts pilars i murs romànics, com és el cas de Sant Vicenç de Cardona. Caldria foradar les voltes de les naus laterals romàniques, bastir les voltes gòtiques i aleshores enderrocar les tres naus corresponents a cada tram de la romànica. Una tasca sumament difícil perquè no era possible derribar les naus laterals per bastir els pilars gòtics car deixarien la volta central sense estreps.

Es pot traçar un paral·lel entre les catedrals romàniques de Barcelona i Pamplona, aquesta darrera, tal com es pogué comprobar en les excavacions arqueològiques de 1990 a 1994, amb tres naus, transepte i capelles absidals. A la catedral de Pamplona els fonaments dels pilars gòtics travessen els fonaments dels murs romànics i van a buscar el sòl resistent. La seu romànica de Pamplona, construïda entre 1100 i 1127, va caure parcialment l'1 de juliol de 1390, cosa que permeté construir més fàcilment la gòtica, iniciada el 27 de maig de 1394, sense els entrebancs de la superposició, com succeí a Barcelona. Algunes parts, però, de la seu romànica de Pamplona subsistiren, i àdhuc serviren per celebrar-hi actes de culte el 1400 o la coronació dels reis el 1429. Precisament la façana romànica es conservà fins el segle XVIII quan s'inicià la construcció del nou imafrent per l'arquitecte Ventura Rodríguez.

Un cas semblant es va donar a Santa Maria de la Mar de Barcelona, iniciada l'església gòtica el 1329 i enderrocada l'antiga el 1341, perquè impedia la continuïtat dels treballs.

En vista del problema de la construcció de la nova catedral, mentre es mantenia el culte a l'antiga a Barcelona, porta a considerar la possibilitat de què la seu romànica tingués una capçalera de tres absis oberts sobre el transepte i una sola nau de quatre trams.

D'esglésies romàniques d'aquest tipus se'n troben bons exemples a Catalunya, com són els casos de Sant Ponç de Corbera, Sant Pere d'Urgell, Santa Maria de Serrateix i, sobretot, les catedrals de Sant Pere de Vic i de Santa Maria de Girona, aquesta darrera excavada fa molt poc amb la troballa de la porta de l'única nau.

El problema de fer una catedral gòtica enderrocant la precedent romànica de tres naus s'hauria hagut de plantejar en els casos abans citats de les catedrals de Santa Eulàlia d'Elna (Rosselló) o de Santia-

go de Compostel·la. En ambdues catedrals s'inicia l'obra gòtica per la capçalera i resta interrompuda només aixecar-se per damunt del nivell de fonaments, raó per la qual no es pot saber com s'hagués resolt el problema constructiu en arribar a les naus.

En el cas de Barcelona, admetent l'existència d'una sola nau, la construcció de la capçalera, les capelles absidals, la girola amb les seves voltes i la volta del presbiteri no es presenta cap problema pels arquitectes, car es podia treballar per la part de fora i per damunt de la seu romànica. Tampoc va haver-hi cap impediment per a la construcció dels contraforts i capelles laterals a banda i banda de la seu vella, un cop salvats els espais tardoromànics del bisbe Arnau de Gurb a la Sagristia i Tresoreria, després capella de les Ànimes, fins arribar a l'alçada de la porta romànica, on l'obra s'aturà fins que el bisbe Francesc Climent Sopera decidí afegir el tram corresponent al cimbori.

Però en el moment de fer les voltes de les naus laterals calia tenir llestos els pilars de separació amb la nau central que no es podien pas construir sense foradar o demolir les voltes de les naus laterals de la suposada seu romànica de tres naus. En canvi, si es suposa que la seu romànica era de nau única a partir del creuer, es podien aixecar els pilars gòtics des de l'exterior dels murs laterals de dita nau i construir, primer, les voltes de les naus laterals gòtiques i, després, la majestuosa nau major. D'aquesta forma els murs exteriors de la nau única de la seu romànica permetien construir els pilars gòtics, el arcs formers i les voltes ogivals nervades quadripartites, que serveixen d'estreps a la volta major i trasmeten les càrregues als contraforts entre les capelles laterals.

Així doncs, a la catedral iniciada el 1298, però no fortament impulsada fins l'arribada de Jaume Fabra el 1317, es degueren bastir l'absis i la girola abans de 1329, moment en què es produí una interrupció en començar l'obra a l'actual carrer dels Comtes de Barcelona, abans de la Freneria, per intervenció del batlle del palau reial que manà aturar les obres en considerar que s'ocuparia part de la via pública. El rei Alfons IV el Benigne, des de València el 29 de març de 1329, autoritzà la continuació de l'obra. El fet de què en els documents antics res faci menció de diferents altars més enllà del creuer, no suposa que a la seu romànica existissin capelles laterals com les

de la seu gòtica, doncs tampoc hi eren a Sant Vicenç de Cardona. Les advocacions citades als documents no presuposen capelles sinó solament altars laterals recolzats en els murs a peu de les finestres, tant si la catedral tenia una nau, com si en tenia tres.

Una bona raó per creure que la catedral romànica de Barcelona tenia una sola nau es troba en el llibre d'obra de la seu,¹⁷ on es diu que el 1423 es va fer caure la gran volta vella que era damunt del portal romànic i que s'havia conservat perquè servia de recolzament a les bastides de les voltes gòtiques. Alguns carreus de la demolició danyaren el cor de tal manera que calgué protegir-lo. En aquesta descripció es parla de la volta, en singular, fet que permet suposar que només n'hi havia una i per tant solament hi havia una nau. Pel que fa a l'obra d'ampliació de la catedral més enllà de la porta romànica per impuls del bisbe Sopera s'ha de destacar el caràcter diferenciatiu de l'obra d'aquest bisbe i patriarca de Jerusalem.

Per tal de bastir el cimbori, que es creu que en origen devia tenir la forma de prisma octogonal amb dos ordres de finestres com a la catedral de València,¹⁸ calgué reforçar els contraforts laterals ja construïts, fer-ne dos de nous darrera la façana major, i aixecar dos pilars molt més gruixuts davant del reracor. Els fonaments d'aquests dos grossos pilars foren els que August Font inspeccionà el 1895 abans de construir el cimbori, la construcció del qual restà interrompuda el 1438.

A banda i banda de la catedral, entre les capelles laterals de Sant Josep Oriol i de Sant Antoni de Pàdua, a la part de l'Espístola i de Sant Marc i de Sant Bernardí, a la de l'Evangelí, es pot veure mig contrafort de temps del bisbe Planella i mig contrafort del temps del bisbe Sopera.

La part del contrafort que esguarda les naus laterals es forma amb una mitja columna faixada amb una agrupació de nervis cilíndrics que són molt més gruixuts en la meitat construïda per a l'ampliació proposada pel bisbe Sopera. Aquests contraforts reben l'empenta dels arcs doblers situats entre el dos grans pilars faixats entre el reracor i

17. Arxiu capitular de Barcelona, Obreria, 1423-1425.

18. J. BASSEGODA, *La ceràmica popular de la arquitectura gòtica*, Ediciones de Nuevo Arte Thor, Barcelona, 1977, 1983, p. 67.

la façana major. Tenen la missió de rebre la càrrega de la meitat del cimbori, mentre l'altra meitat va a parar sobre els dos contraforts, a ambdós costats del portal major.

L'ampliació de la catedral segons el projecte del bisbe Sapera es centra en la construcció del tram que suporta el cimbori, per bé que en interrompre's l'obra el 1430, quan només hi havia el tambor o part baixa del cimbori, el conjunt restà en una situació provisional, amb una coberta de cavalls de fusta de forma piramidal que no es suprimí fins la construcció del cimbori projectat el 1895, aprovat per l'Acadèmia el 1896 i construït entre 1906 i 1913. Una prova física de la separació entre la catedral del bisbe Pere de Planella i la de Francesc Climent Sapera es pot veure en observar els contraforts abans mencionats, la secció dels quals dibuixà l'arquitecte Francesc Rogent i Pedrosa i publicà en la pàgina 44 del llibre *La Catedral de Barcelona*, que va escriure amb mossèn Gaietà Soler el 1898, on es pot veure que la part cap a l'absis és de dimensions més reduïdes que la part cap a la façana. Per tal que quedés constància física d'aquesta diferència es deixà, a cadascun dels contraforts i a la part del basament, un pedra sense treballar que indica el final d'una catedral i l'inici d'una altra. El sagristà Lluís Ramon i Merino, que exercí el seu càrrec al llarg de 65 anys, ho va fer notar al canonge arxiver i fabriquer Dr. Àngel Fàbrega i Grau i aquest a l'autor d'aquest text, que ho va fotografiar i ho donà a conèixer ara amb lletra d'impremta per primera vegada.

A tall de conclusions es pot dir que, en l'any del VII Centenari de l'inici de les obres de la catedral gòtica de Barcelona, és el moment de pensar en preveure excavacions arqueològiques del subsòl de la seu en busca dels fonaments de la catedral romànica. És una qüestió difícil perquè el cas paral·lel de la catedral de Pamplona va suposar interrompre el culte durant quatre anys, fet inimaginable a la catedral de Barcelona on l'activitat religiosa i també la turística ocupen totes les hores del dia. Algunes cates en llocs estratègics sí que es podrien fer i, d'aquesta manera, tenir la forma exacta, situació i posició de la planta romànica. Solament el fet d'esbrinar si la catedral dels comtes Berenguer el Gran i Almodis i del bisbe Guislabert (1035-1062), era d'una o de tres naus, seria, evidentment, una descoberta important.

La suposició d'una catedral romànica d'una nau amb transepte i tres absis permetria dibuixar una planta de la seu gòtica amb inclusió de la romànica i la indicació de les successives obres dels bisbes Bernat Pelegrí, Ponç de Gualbes, Ramon d'Escales, Pere de Planella i Francesc Climent Sopera entre 1298 i 1430. Altres cates arqueològiques serviran també per ubicar el campanar romànic, que podria trobar-se prop de la porta del claustre o al costat de la porta principal, com semblen indicar les restes de la porta romànica als peus de l'església. Les excavacions del subsòl a Santa Maria de la Mar (1967), que feren possible la localització d'unes construccions, malauradament desaparegudes, que podrien ser l'antiga església de Santa Maria de les Arenes,¹⁹ la catedral de Pamplona (1990-1994) i la catedral de Girona (1998),²⁰ són uns bons antecedents pel que pot ser la investigació subterrània de la catedral de Barcelona.

19. J. BASSEGODA, *Guia de Santa Maria del Mar*, Fundació Caixa de Barcelona, Barcelona, 1987, p. 22.

20. D. BONAVENTURA, «Les restes de la catedral romànica», *Diari de Girona*, Girona, 20 de febrer de 1998. J. SERRAT, «El temple romànic de Girona», *Avui*, Barcelona, 13 de febrer de 1998.